

Становище за дисертационен труд на тема

“Епистемологическият екстернализъм в менталните модели”

Автор: Пламен Чергаров

Дисертационният труд се състои от около 216 стандартни машинописни страници, разпределени на увод, пет глави, заключение и библиография с впечатляващ обем използвани източници, предимно на английски език.

Целта на автора е да защити позицията на епистемологическия екстернализъм срещу опозицията ѝ в лицето на интернализма чрез аргумент, използващ приноси от философия на съзнанието, психологията и невронауката. Казно по друг начин - целта на текста е да даде решение на проблем от областта на епистемологията чрез аргумент, използващ приноси от други дисциплини.

Аргументът на Чергаров по същество разчита на допускането, че физикализмът в рамките на метафизиката на съзнанието е правилната позиция - “теорията на идентичността е най-доброто обяснение за природата на съзнанието” (с 39). Тази позиция позволява на автора да въведе понятието “ментален модел”, което е централно за аргументацията на дисертационната теза. Менталният модел е определен като ”интернализирани” от даден субект (с. 72), като “репрезентация“, изоморфна на невронната структура (с. 83) и позволяващ “взаимодействието със света като подрежда информацията, която постъпва по смислен начин”, като “взетата информация е част от менталния модел, въпреки че е външна на него” (с. 77). Доколкото човешкото знание като, например, обосновано истинно убеждение според автора също е част от “ментален модел” (с. 84), излиза че знанието е детерминирано от външни, а не от вътрешни фактори (доколкото менталните модели по същество са “интернализирани” външни фактори) и с това епистемологическият екстернализъм е защитен.

Съгласен съм с твърдението на автора, че екстернализмът е правилната позиция в съвременния епистемологически дебат. Аплодирам интердисциплинарния му подход, както и ерудицията, демонстрирана в текста. Приемам напълно предпоставянето на физикализма

като правилна позиция в рамките на метафизиката на съзнанието, макар че имам резерви по отношение на теория на идентичността като специфична физикалистка позиция. Както обаче е редно за едно становище върху дисертационен труд, ще предложа няколко критики и възражения, с цел да насърча по-нататъшното развитие на Пламен Чергаров.

Първо, струва ми се, че “сцеплението” между епистемология, от една страна, и психология и невронаука, от друга, не е аргументирано и демонстрирано достатъчно ясно и следствието от това е липсата на методологическа последователност в дисертацията.

В заключението, на с. 188, авторът сам посочва един от проблемите пред това “сцепление” - предикатът “е ментален” (в “ментален модел”) според него е запазен само за да е възможно аргументът му да има следствия за дебата между интернализъм и екстернализъм. Това твърдение е разбираемо с оглед на натуралистката рамка, която Чергаров приема. Но ако, за да предложим решение на един дебат във философията, трябва да запазим предикат, за чието приложение няма други основания, не означава ли това, че приносът към този дебат е по-скоро изкуствен и всъщност няма място с оглед на предпоставките, към които дебатиралите интерналисти и екстерналисти се придържат?

Изглежда Чергаров смята, че приемането на рамката на натурализма като обща методологическата позиция и на рилайабилитета като епистемологическа позиция, частично съвместима с натурализма, е достатъчно, за да гарантира такова “сцепление”. Според А. Голдман, рилайаблизъмът действително позволява обосноваването на убежденията да става на базата емпирична преценка за надеждността на когнитивните процеси и изглежда, че аргументът на Чергаров се опитва да се придържа към това - “менталните модели” заемат мястото на “когнитивни процеси” като специфичен теоретичен конструкт, избран за по-детайлно представяне на “натурализиращия компонент”, от който зависи надеждността на убежденията и който в по-голяма степен позволява да се покаже как тази надеждност зависи от външни фактори. В последната глава на текста обаче Чергаров обръща отношението между епистемология и ментални модели - там менталните модели се характеризират като епистемично ценни благодарение на това, че могат да се разглеждат от позицията на рилайабилитета в епистемологията (както самият автор характеризира обобщава твърденията си на с. 189). Казано по друг начин, допреди тази глава менталните модели се използват, за да се “натурализира” знанието в епистемологичната му трактовка, а в тази глава

рилайбализмът като позиция, представяща нормативни критерии за знание, се използва, за да се “нормативизират” менталните модели.

На базата на тези основания смятам, че, макар и оригинален като замисъл, централният аргумент в дисертацията е методологически непоследователен и не мога да преценя еднозначно дали постига целта си.

Трето, понятието за “ментален модел” върши прекалено много работа в текста, за да е ясно какво точно се обобщава чрез него, макар че авторът полага усилия да представи ясно определение. На с. 84, както вече беше посочено, авторът твърди, че менталният модел е “изоморфен на невронната структура”. Като се абстрахираме от това, че един теоретичен конструктор от психологията (каквото всъщност е “менталният модел”) надали може да е изоморфен на компонентите на нервните клетки и/или тяхната пространствена и функционална организация в нервната система, това определение имплицира, че “менталният модел” е различен от “невронната структура”, доколкото отношението между x и y , било то и отношение на изоморфизъм, има за следствие това, че x и y са неидентични. В заключението обаче, на с. 188, докато обобщава собствените си позиции, докторантът твърди, че “менталните модели” са идентични с “невронни модели”, което по същество е опровержение на следствието от твърдението на с. 84. Затова бих искал да попитам: в последна сметка, менталният модел идентичен ли е на невронен модел, или е изоморфен на невронен модел (като приемам, поради липсата на свидетелства за обратното, че “невронната структура” е синоним на “невронен модел”)?

Четвърто, въпреки че авторът смята “ментален” за придатък, чиято единствена роля е да “направи” епистемологическите дебати за знанието “съвместими” с приносите на психологията и невронауката, той съвсем сериозно разглежда “менталните модели” като противопоставящи се на “бихевиористката програма”, т.е., така, както те класически се разглеждат в психологията, където “менталността” им е смятана за действително свойство. Като пример за историческото възникване на понятието “ментален модел”, Чергаров твърди, че то се появява, когато “Толман убедително показва несъстоятелността на бихевиористичната програма в серия от експерименти” (с. 85). “Убедителното показване” е представено от автора така: “[...] плъхове, които са пуснати свободно да бягат в лабиринт, се справят по-бързо, когато впоследствие към този лабиринт се прибави и награда. Това

означава, че те са изградили някакъв вътрешен модел на лабиринта, независим от стимули, награди, заучени поведения” (ibid.). Във връзка с това твърдение, имам следния въпрос към автора: след реконструкцията на експеримент, в който поведението на плъховете става по-ефективно след добавянето на награда, доколко е логически издържано да се каже, че “вътрешният модел” на плъховете е независим от стимули и награди?

Въпреки тези проблеми, оценявам високо дисертационния труд на Пламен Чергаров и смятам, че представлява една от качествените дисертации, разработени в катедра “Философия”. Най-привлекателната черта на текста, а именно авторския подход към проблема, както и към опита за неговото решаване, влиза в ясен контраст с често срещания реконструктивен характер на дисертационните трудове, защитавани в специалността. Като добавим към това и фокуса на дисертанта върху съвременни дебати и проблеми във философията, както и пронаучния му стил на работа, за мен не остава съмнение, че трудът отговаря на изискванията за една наистина добре написана дисертация.

Ето защо убедено гласувам “за” присъждане на образователната и научна степен “доктор по философия” на Пламен Чергаров.

18.05.2024

доц. д-р Димитър Елчинов